

792

P442t Ym

KR. MANTZIUS

CLEMENS PETERSEN

Clemens Petersen

paa Rejse og i Théâtre français.

Af

Kristian Mantzius.

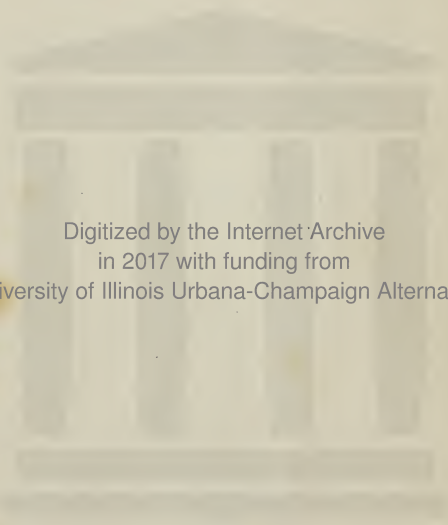
Netto-Indtægten tilfalder den ny Studenterforeningsbygning.

Kjøbenhavn.

Hos C. A. Reitzel.

Thieles Bogtrykkeri.

1862.

Digitized by the Internet Archive
in 2017 with funding from
University of Illinois Urbana-Champaign Alternates

13 Nov. 58

Den 13. Nov. 58 Skand. Anteg.

Theaterrecensenten Hr. Cl. Petersen foretog sig i Sommer, med Regjeringens Understøttelse, en Rejse til Paris. »Frugten af sine Studeringer« paa denne Rejse har han nedlagt i Fædrelandets Feuilleton under Titlen »Et Rejseindtryk« og »Théâtre français og det kongelige Theater«. Han bemærkede forleden i en Anmeldelse temmelig bittert om mig, at »det Værste var, at jeg virkelig ikke forstod ham«, — »det Værste bør man jo undgaae, og jeg har derfor med oprigtig Flid arbejdet mig ind i hans mærkelige Afhandling om Théâtre français; da jeg nu antager, at flere af mine indenbyes og udenbyes Colleger ere ligesaa dumme som jeg, og heller ikke forstaae ham, haaber jeg, det ikke vil være dem uvelkomment, at jeg

byder dem paa et Forsøg til at »forstaae« Hr. Cl. Petersen.

Som i alle andre Henseender er han ogsaa som Rejsende en mærkelig ung Mand. Andre unge Mennesker juble over alt det Nye de see, og ere altid tilbøjelige til at foretrække det Fremmede. Cl. Petersen morer sig aldrig, det er det agtværdige ved ham. »Nil admirari«, det er hans Valgsprog — det vil da sige, med et lille personligt Forbehold. Naar vi følge ham paa hans Rejse gjennem Hamborg, Hannover og Kölln, mærke vi strax, at der ingen Fare er for, at Wessels Bebrejdelse:

Jeg den elskte Danske priser,

At Beskedenhed han viser,

Sjælden Dyd i fremmed Land!

Men naar han for vidt den driver

Og alt andet Fortrin giver

Den en Dyd ej nævnes kan.

skal træffe ham; man maa nu i det Hele sige om Cl. Petersen, hvad man vil, for vidt driver han ikke sin Beskedenhed. Det Første han

træffer paa sin Rejse er Hamborg, og han udbryder her: »Af Alt hvad jeg har seet i Verden, er Hamborg det Hæsligste«. — En lille Bemærkning i Forbigaaende! Naar man ikke huskede Jeppes Replik i Rasmus Montanus: »Een kand have bedre Hoved end en anden. Een kand lære saa meget i eet Aar, som andre udi ti«, og naar man ikke stadig har i Mente, at Cl. Petersen er en højst mærkelig ung Mand, saa kunde man forbavses over det uhyre Meget, han veed om de fremmede Mennesker og de fremmede Lande, efter een Maanedes Rejse i dem. Paa Rejsen med Jernbanen fra Hamborg til Kölln observerer han, at »der i det tydske Familieliv er en sædelig Styrke og en Sikkerhed i Forholdene, som man ikke kan nægte sin Agtelse, men paa samme Tid har det et meget stærkt og meget stødende Præg af Tyranni og Sentimentalitet.« (Han føjer rigtignok til: »man kan studere det i Literaturen«, men da han nogle Linier efter siger: »Literaturen afspejler blot et Folks Fan-

tasi og kun middelbart det virkelige Liv«, saa maa jeg vel nok lade det gaae op mod hinanden, og det er altsaa paa Jernbanen, han studerer det tydske Familieliv.) — Da han kommer til Kölln siger han om denne By: »Stort skal det være, men Snavs er det, endogsaa (føjer han saa net til) ved table d'hôte«. Man skal nu forresten ikke derfor lade sig afskrække fra at spise ved table d'hôte i Kölln, thi hos denne mærkelige Mand har Ordet »Snavs« ligesaa lidt som andre Ord den gjængse Betydning. Han forstaaer nemlig ved »Snavs« »en Suppe, nogle Kirsebær og otte Gange Kjød«. Paa Gjennemreisen gennem Hannover »føler han sig tiltrukken af det Faste og Fornuftige hos den hannoveranske Regjering«. Bare han havde haft Tid til at gjøre Hannoveranerne opmærksomme derpaa; de Stakler gaae nok endnu i Blinde. »Men, siger han, alligevel er Hannover ingen — Kongestad,« nej, »man maa lade sig nøje med at kalde Hannover en Greveby«, siger Cl. P. —

og veed De hvorfor? Jo, det ligger i »dette Usammenhængende (i Bygningsstilen), der frembringer Indtrykket af, at mange forskjellige Kulturer ere komne tilrejsende og have nedsat sig i Landet«. Og naar mange forskellige Kulturer have nedsat sig i Landet, saa er Hovedstaden en »Greveby«, det kan jo et Barn begribe. I Hannover gjør han en overordentlig Mængde politisk-metafysiske Betragtninger; de ere lidt kjedelige, men de ere vist overordentlig belærende. Ja, i Hannover er han saa glad over Hannoveranernes »Velvillie og Elskværdighed«, at han bliver ganske vred paa Danmark. Imidlertid gjør han der en Bemærkning, som jeg — naar han vil love mig ikke at tage det op som en personlig Uartighed imod ham — erklærer mig fuldkommen enig i. Det er denne: »I Danmark er der mindre Velvillie end Vrøvl; og Ingen vil nægte, at man selv den Dag idag (endogsaa i det hellige Øjeblik han skriver dette) dog kommer længst i Danmark med Vrøvl.«

Ja, det har virkelig Cl. Petersen selv skrevet! Og han er ikke den Mand der slaaer sig selv paa Munden. I Kölln beviser han sine Ords Sandhed praktisk. Om Rötscher, den berømte tydske Dramaturg, af hvis Bog om Skuespilkunsten dog Heiberg har anseet det for Umagen værdt at oversætte Brudstykker gennem flere Nummere af »Intelligensbladene«, og af hvem vi Skuespillere dog ogsaa troede at have lært Noget — om Rötscher siger Cl. Petersen i Kölln: »Rötscher, der er det filosofiske Fingersprog fuldkomment mægtig, tør byde et Publikum det tanketommeste og saa alligevel det harmløseste (sic!) Tøjeri af Verden, en af disse Mænd, som efter at have læst et helt eller et halvt Bibliothek og taget en Doctorgrad, mener, at han blot behøver at trække sit Skrivpapir gennem en Bogtrykker for at fabrikere Videnskab«. See det maa Enhver tilstaae, det er ikke velvilligt, og Ingen kan nægte at det er Vrovl »at trække sit Skrivpapir gennem en Bogtrykker for at fabrikere

Videnskab«. Med samme Velvillie omtaler han sine Medrejsende. Han giver en humoristisk Skildring tilbedste af en Student med et Ar paa Kinden, og af en Dame med Filipenser, der antager ham for en Hollænder, (hvad der nu forresten slet ikke undrer mig); han er saa humoristisk at lade hende blive i Troen, og han lægger sig derpaa selv noget virkelig ganske morsomt filosofisk Nonsens om Naturen og Mennesket i Munden; endelig slutter han denne Scene saaledes: »Studenten slikker sit Ar, man tæller for tyvende Gang Jomfruens fire Filipenser og sover ind«. Ikke sandt? det er nydeligt. Det er denne Mand, der »mønstrer« (som han selv kalder det) Hauch og Paludan-Müller!!!

Inden jeg gaaer over til Clemens Petersens mærkelige Værk: »Théâtre français og det kongelige Theater«, vil jeg meddele mine Læsere en interessant Opdagelse, jeg har gjort. Det er maaskee gaaet Dem som mig, at De ikke kunde tænke Dem Noget, som Cl. P.

havde Respekt for eller gik afvejen eller tilside for; men vi gjøre ham Uret, det er ikke Tilfældet, der er to Ting, han gaaer tilside for, han har selv bekjendt det i sine »Rejseindtryk«. Det Ene er i Hannover, naar Folk gaae hurtigt, »hurtige Skridt respekteres som noget Usædvanligt; man gaaer tilside.« Det Andet er i Frankrig, hvor han har opdaget, at det at tage i Haanden eller under Armen »er ingen betydningsløs Vane hos Franskmanden, men en udtryksfuld Form for en Følelse«. »Naar to Franskmænd«, siger han videre, »gaae med hinanden under Armen, ere de Venner og tale fortroligt; man lægger Mærke dertil og man gaaer tilside«. Naar der nu bare ogsaa var Noget her i Danmark, som han »gik tilside for!!«

Hr. Clemens kommer da til Paris og gaaer i Théâtre français. — Selv om De har været ofte og længe i Paris, De skal ikke være bange for i Clemens Petersens Betragtninger at finde Noget, som kunde være faldet

Dem selv ind. Altsaa frisk Mod! Her træffer De ingen Trivialiteter? — »Nu veed jeg det«, siger han efter et Par Ugers Ophold i Paris, »Théâtre français i Paris er, ligesom det kongelige Theater i Kjøbenhavn, et Theater af anden Rang og ikke mere«. — Hos os andre stakkels Dødelige er Rangen noget Relativt, og naar vi træffe paa det Bedste, der haves i en genre, mene vi, at dette er af første Rang; ikke saaledes Hr. Clemens, han vil have »en Idee« til Sammenligning, thi »at beskrive,« siger han, »eller bedømme en Ting uden at have en Idee til Sammenligning, giver hverken Historie eller Kritik, men Snak«, og Snak, veed De nok, kunde det ikke falde ham ind at byde os. »Overfor en saadan almindelig Anskuelse af, hvad et Theater bør være og bør yde, troer jeg«, vedbliver han, »at man meget vanskelig skulde kunne indrømme, at Théâtre français er kommet Maalet nærmere end det kongelige Theater i Kjøbenhavn.« Nu havde det jo

været ganske rart, om han havde udviklet sin »Idee«, om han havde viist os sit ideale Theater; det har han imidlertid desværre ikke gjort. Man skulde jo troe, at den, der (som han siger om Théâtre français) fuldstændig løser sin Opgave, var ved Maalet, forsaavidt vi Dødelige kunne naae det, — saaledes maa i det Mindste Æsthetiken dømme. Men nu er det saa ulykkeligt, at Æsthetiken ikke er Højesteret, naaer der dømmes om et Theater, og det vanskeliggjør jo Sagen overordentlig. »Thi«, siger Clemens Petersen, »hvad er bedst? Enten at sætte sig et stort og ypperligt Maal, som man rigtignok ikke naaer, eller at stille sig en langt ringere Opgave, og saa løse den fuldstændig? Moralen vilde strax foretrække det Første, Æsthetiken lige saa hurtig det Sidste. Men Ingen af dem er imidlertid Højesteret, hvor Talen er om et Theater. Og dette (nemlig at hverken Moralen eller Æsthetiken er Højesteret) er netop Grundtrækket i den Forskjel, der er mellem de to Theatres

Stilling.« — Hvorfor er Théâtre français nu kun et Theater af anden Rang? Man høre:

Théâtre français har stillet sig den bestemte Opgave kun at opføre det nationale Skuespil; i Fremstillingen af dette »kommer Alt til sin Ret«. Der kan ikke paavises »Svagheder« ved det, »thi det har ingen«. Denne Begrændsning er nu begrundet i det franske Folks »Udvikling og Natur« (det var altsaa unaturligt, om det var anderledes); de Franske ere »voxede inderligere sammen med deres egen Literatur«, end vi med vor; desuden: det danske kgl. Theaters Stilling »at spille Alt, som er godt, kan være meget farlig«, hvorimod Théâtre fr.'s Stilling kun at spille det nationale ogsaa er meget »farlig«; men i Théâtre fr.'s Repertoire er der rigtignok saa stærke Modsætninger (som Racine, Victor Hugo, Molière, Scribe), saa at de kunne »bære et Theater«, det har desuden »fem (!) Gange saa mange store Skuespillere« som vi, »store Stykker med mange Personer gaae med et

Sammenspil, vi ikke kjende,« ubetydelige Stykker med »en Fylde og Afrundethed, som forbavser og henriver En«, — det vil da sige: »Fremstillingen af Kjærligheden er uden Sandhed og uden Indtryk«, og Théâtre français »kan ikke fremstille det Dæmoniske«; der er i det Hele taget »hele Sider af det menneskelige Hjerte, hele Rækker af Charakterer og hele Sfærer af Livsforhold, som det ikke kan fremstille«, men det har ingen »Svagheder« og »Alt kommer til sin Ret«. Paa Théâtre français seer man nu navnlig »Pieteten« fremstilt; den »tilhører hele Théâtre français«, uagtet dette Theater »er smittet af det Skjæve i Literaturen, som i Reglen ikke skildrer Pieteten smukt«; thi »tager Literaturen en skjæv Retning, maa Theatret følge med.«

Det var ei det!! Den hele sublime Tankegang tilhører Hr. Clemens Petersen og findes i »Fædrelandet« for 14., 15. og 16. October.

Vi komme dernæst til hans Betragtning af de enkelte Skuespillere ved Théâtre français, hvilken »for det Meste næstendels er om muligt endnu meget mere belærende.« — »Paa vort Theater (det kgl)«, siger han, »maae vore store Skuespillere ofte udtrykke Ironi og Spydighed saa stærkt, smøre saa tykt paa, thi den Medspillende kan ikke gjøre Sit til at frembringe Indtrykket«. Jeg forstaaer nu ikke ret, hvorledes det skulde falde en stor Skuespiller ind »at smøre tykt paa« med sin Ironi, fordi den Medspillende ikke »gjør Sit«, thi han spiller jo for det forstandige Publikum, og ikke for den uforstandige Skuespiller; men det kommer af, at jeg har et rent galt Begreb om Ironien. Hr. Clemens siger: »hvor man hører dannede Mennesker tale sammen, mærker man aldrig Ironien, førend man seer den Jagede flygte eller kjæmpe fortvivlet imod«. Nu kunde man jo spørge, hvad Fornøjelse man skulde have af at anvende Ironi, naar ingen Anden, end den Jagede »kan mærke

det«? Men Hr. Petersen siger, at »det er det Rigtige«. Det har han ogsaa seet i Théâtre français. »Der udtrykkes Sligt saa fint og elegant, at man Intet mærker, førend man paa den Andens Replik føler, at han er saaret.« Jeg kan nu saa godt forstaae, at naar man kun er en kort Tid i Paris, saa forstaaer man ikke saa meget Fransk, at man kan »mærke Ironien«, derimod »føler« eller seer man nok paa den Anden, »at han er saaret«; men at det var »det Rigtige«, det vidste jeg ikke, — »nu veed jeg det.« — Samson, den gamle berømte Skuespiller, Rachels og Fleres Lærer karakteriseres saaledes af Hr. Clemens i »Adelsmands«-Roller: 1) »han gjør ikke en eneste Gestus,« 2) »han bruger ingen Mimik,« 3) »hans Ansigt staaer ganske stille,« 4) »hans Blik synes ikke at være rettet paa Nogetsomhelst,« 5) »han (som de andre franske Skuespillere) pointerer sine Replikker meget ofte med Pavser af en aldeles utrolig Længde.« Naar jeg undtager dette Sidste »at pointere

med Pavser«, som unægtelig maa have sine Vanskeligheder, saa troer jeg, naar det kun kommer an paa de øvrige Fuldkommenheder, at vi her i Danmark kunne rose os af at eje en hel Del »Samsoner«. — Om Bressant begynder han saaledes: »Théâtre français har ingen Elsker, Bressant er født 1816.« Det minder mig om Begyndelsen af en Roman, jeg troer af Johannes Wildt: »Arthur rev sig løs af sin Moders Arme og kastede sig i sin Broders, thi han var Artilleriofficeer.« — Bressant, siger han, »har mere Routine end Inspiration«, men i »un mariage sous Louis XV« spiller han Marquisen saa man maa beundre »det Geniale og Træffende i hans Fantasi«, dog — »han skylder sin Herre og Mester Samson Alt«, — en dygtig Mand til at instruere, den Samson, siden han kan bibringe Andre »det Geniale i Fantasien«. — Leroux (Elsker) og Damerne Plessy, Brohan, Fix omtaler han med den Ridderlighed og Elegance, som vi kjende saa godt herhjemmefra hos »de sidste

Dages« Smagsdommere; han siger: »Leroux er tyk som en Tønde, med et stort, fedt, kugelrundt Ansigt, uden Pande, uden Næse, med et Par Øjne af sort og hvidt Emaille og et Par tykke, rødsminkede Læber. Naar saa Forelskelsen kommer over ham, begynder Emaillelen at rulle op og ned, og der vælter en Ordstrøm frem af hans Hals med en saadan Fart, at det synes at rive Fedtet med sig. **Det Samme** gjælder om deres Elskerinder Plessy, Brohan, Fix o. s. v.« (Det er nu forresten ogsaa en Skam at de tale det Franske saa hurtigt.) — Se, vide vi saa tillige, at man paa Theatre français »spiller med lukkede Coulisser«, og »at Theatret er gjort til en Bagerovn, man kiger ind i, saa Øjet med Fortvivlelse søger en Revne eller et Hul i Lærredet (paa Bagerovnen), hvor Synet kan fare ud, og Fantasien faae Flugt«, saa troer jeg, vi Alle kunne være enige om at have faaet et klart Billede af Théâtre français, og jeg skal blot til Slutning anføre et Par

Aforismer af dette mærkelige Skrift, som ikke bør staae der upaaagtede: 1) De danske Studenter kunne omtrent ligesaa meget Latin og mere Græsk end de franske« (han var 14 Dage i Paris). 2) »At det latinske Sprog har siddet i vor Udvikling som Grevinden der sidder og seer paa, at Folkene holde Høstgilde, det vil jo ikke sige meget.« — Lad os være rimelige, det vil jo virkelig ikke sige meget! — 3) »Det er ikke for Ingenting, at »Jean de France« netop er skrevet paa Dansk.« — Det vilde jo blandt Andet være underligt, om det var skrevet paa Fransk! Og endelig den slaaende Sandhed af Hr. Clemens, som vel Ingen vil vove at betvivle: »Man kunde blive ved i det Uendelige!« — Nu maa man haabe, at Regjeringen ret snart sender Hr. Petersen bort igjen (helst lidt langt bort), for at vi kunne faae lige saa god Besked om flere Theatre, — hvem kan vide, maaskee lærte vi da engang et Theater af første Rang at kjende!

Nej, men nu alvorlig talt: Naar man har fortæret en saadan Vælling af intensivt Vaas, hvori der svømmer en hel Del uformede filosofiske tydske Klumper, som denne Literaturens »Jane« ugentlig bringer til os i sin Madspand, kan det saa undre Nogen, om Skuespilleren slaaer Hænderne sammen og siger med Marcelline: »Herregud! Er det Dem, som skal dømme os?« — Og er det ikke, som om det var igaar og ikke for over 100 Aar siden, at Holberg sagde: »Jeg haver paa nogen Tid seet unge Personer, førend de have faaet Skjæg paa Hagen at føre Pennen i de delikateste Materier. Det er om saadanne, som man bør sige med David: »Lader dem blive i Jericho, indtil deres Skjægge voxer.«

